

Högskolan
Kristianstad

Högskolan Kristianstad
291 88 Kristianstad
044-250 30 00
www.hkr.se

Självständigt arbete, Grundlärarprogrammet med inriktning mot arbete i
fritidshem, 15 hp
HT 2022
Fakulteten för lärarutbildningar

Samspelet mellan struktur, auktoritet och process -rektors beskrivning av fritidslärares hela arbetsdag

**Ann-Charlotte Johansson och Jennie
Kihlberg**

Författare (formatmall Abstract Rubrik)

Ann-Charlotte Johansson och Jennie Kihlberg

Titel

Samspelet mellan struktur, auktoritet och process - rektorers beskrivning av fritidslärares hela arbetsdag

Engelsk titel

The interplay between structure, authority and process - principals' description of primary teachers in after-school centers

Handledare

Patrik Ehrlow

Examinator

Sara Lenninger

Bedömande lärare

Maria Rosberg

Sammanfattning

Syftet med studien var att skapa en förståelse för rektorernas organisering av fritidslärares arbetsdag och orsakerna till att organiseringen ser ut som den gör. I studien belyses rektorns perspektiv på hur de organiserar. Med utgångspunkt från komplexitetsteoretisk ansats har fem rektorer på fem skolor intervjuats. Med kvalitativ metod och med hjälp av semistrukturerade intervjuer har syftet och forskningsfråga besvarats. Studien beskriver tidigare forskning om rektorns organisering och fritidslärares arbetsdag. Studiens resultat visar på att det inte finns någon klar arbetsbeskrivning för lärare i fritidshem. Resultatet visar också att förutsättningarna för organiseringen skiljer sig åt. Vidare visar resultatet att det från en skola till en annan är oklart kring vilka arbetsuppgifter som ska tillfogas en fritidslärare.

Ämnesord

Rektor, fritidshem, organisering, komplexitet.

Innehållsförteckning

1. Inledning och bakgrund	4
1.2 Centrala begrepp	5
1.2.1 Fritidslärare.....	5
1.2.2 Huvudman	5
1.2.3 Organisering	6
1.3 Syfte och frågeställning.....	6
2. Forskningsöversikt.....	6
2.1 Rektorsers organisering	6
2.2 Fritidsverksamhet och yrkesroll.....	9
3. Teoretiskt perspektiv	11
3.1 Komplexitetsteori.....	11
4. Metod.....	12
4.1 Kvalitativ metod.....	13
4.2 Semistrukturerade intervjuer.....	13
4.3 Urval.....	14
4.4 Genomförande.....	14
4.5 Etiska ställningstaganden	15
4.6 Analytiskt tillvägagångssätt	16
5. Resultatredovisning	16
5.1 Helhet	17
5.2 Balans.....	20
5.3 Förutsättningar för organisering.....	22
6. Sammanfattande analys	25
7. Diskussion	27
7.1 Metoddiskussion	30
7.2 Förslag på vidare forskning.....	30
Referenser	32
Bilaga 1.....	36
Bilaga 2.....	37
Bilaga 3.....	39

1. Inledning och bakgrund

Att en fritidslärares arbetsdag innehåller en mängd olika arbetsuppgifter och att dessa är olika från skola till skola är det många som är överens om. Långt färre har en förståelse för orsakerna till det. Det finns en kunskapslucka kring hur rektorer resonerar när det gäller tjänstefördelning och vi vill därför veta mer om det. Disponeringen av fritidslärares arbetsdag kan se olika ut på olika arbetsplatser. Därför ställer vi oss frågan om hur rektorer beskriver arbetet kring fördelningen av fritidslärares tjänster. Som lärare i fritidshem ligger huvuduppgiften i fritidshemmets verksamhet där en del av rektorns arbete är att organisera denna.

Pihlgren (2011) menar att det inte finns någon gemensam beskrivning för organisering för fritidshem och det kan därför skilja sig mellan skolor och kommuner. Enligt de Allmänna råden, Kvalitet i fritidshem (Skolverket, 2016), är fritidshemspersonalens uppdrag att utforma fritidsverksamheten och komplettera skolan. Rektorn är den som leder och samordnar och har i uppdrag att analysera verksamhetens behov i förhållande till fritidshemmets uppdrag. Uppdraget som huvudmannen har är att se till att rektorn ges förutsättningar till att kunna bedriva aktivt ledarskap. Fritidsverksamheten regleras i bestämmelser enligt skollagen (SFS 2010:800, 2 kap. 7§) där helhetssyn och elevens behov är i fokus.

Regeringens förordning är att fritidshemmet ska följa de delar i Läroplanen som gäller fritidshemmet (Skolverket, 2022). I en rapport från Skolverket (2018) skriver regeringen att det kan vara stora skillnader i antalet elever i förhållande till utbildad personal. Att det är skillnader i hur fritidshemmets uppdrag tolkas och uppfattas gällande elevernas utveckling och lärande på fritidshemmet. Vidare skriver regeringen att intentionen med ett eget kapitel i läroplanen för fritidshemmet var att skapa ett tydligare innehåll i undervisningen och i verksamheten (Skolverket, 2018). Abrahamsson och Andersson (2005) beskriver gemensamma drag hos organisationer som att de är en större social omgivning som är medvetet strukturerade i sociala enheter för att uppnå gemensamma mål. Skolan som en organisation har många olika delar som ska interagera med varandra utifrån olika intressen. Rektorns kärnuppdrag är elevers lärandemål och

studieresultat. Samtidigt har de ansvar för strukturen, såsom schemaläggning och samverkan mellan skola och fritidshem (Skolverket, 2020). Det är ålagt varje rektor att själv bestämma hur strukturen ska se ut. Det kan bidra till att det kan se olika ut i olika verksamheter. Pihlgren (2013) beskriver att fritidsverksamheten tidigare inte har varit så väl beskriven, men menar att den på senare tid har blivit det och fått ett eget kapitel i Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet. Hon poängterar också att verksamheten behöver förstärkas på huvudmannanivå, på enhetsnivå, på arbetslagsnivå och personalnivå för att målstyrningen ska fungera. Fritidshemmen har ingen egen läroplan, men skall tillämpa Lgr 22 (Skolverket, 2022), och då främst avsnitten om normer och värden. Kapitel 4 i läroplanen (ibidem, 2022) berör syfte och centralt innehåll på fritidshemmet. Läroplanen lyfter däremot inte vad personalen ska göra den övriga tiden när de inte arbetar med eleverna på fritidshemmet. Perselli och Hörnell (2019) skriver att alla lärare arbetar efter samma läroplan inom skolans organisation. Arbetet som fritidslärare kan innefatta flera olika arbetsroller i olika uppdrag. Skoltid och fritidsverksamhet kan ha olika förutsättningar att förvalta förtroendet att utveckla barnen menar de (Perselli & Hörnell, 2019).

1.2 Centrala begrepp

Följande begrepp är centrala för studien och avser att öka förståelsen för innehållet: fritidslärare, huvudman, organisering.

1.2.1 Fritidslärare

Vi har valt att använda begreppet fritidslärare. I studien menar vi alla de med adekvat högskoleutbildning för fritidshemmet. I studien nämner informanterna både grundlärare i fritids och fritidspedagoger, vilka innefattas i detta begrepp.

1.2.2 Huvudman

Med begreppet huvudman menar vi kommunen. Huvudmannen har ansvar för fördelning av resurser och är den som organiserar verksamheten utifrån lokala förutsättningar (Skolverket, 2022).

1.2.3 Organisering

Med begreppet organisering menar vi det ramverk som är till för att hjälpa skolledare. Det organisatoriska ramverket är ett verktyg som ska koppla samman skolans olika organisatoriska delar och samverka med det pedagogiska uppdraget, skolans lärandemål samt elevernas förväntade lärande (Skolverket, 2022).

1.3 Syfte och frågeställning

Studiens syfte är att skapa en förståelse för rektorernas organisering av fritidslärares arbetsdag och orsakerna till att organiseringen ser ut som den gör.

Forskningsfråga som ligger till grund för studien är:

- Hur beskriver rektorerna organiseringen av fritidslärares uppdrag över hela arbetsdagen?

2. Forskningsöversikt

I följande avsnitt presenteras forskning som är relevant för syftet i studien.

Forskning som presenteras är uppdelade i rubriker. Rubrikerna behandlar rektorers organisering, skolan och organisation samt fritidslärares arbetsdag som på olika sätt berör syftet att skapa en förståelse för rektorernas organisering av fritidslärares arbetsdag och orsakerna till att organiseringen ser ut som den gör.

2.1 Rektorers organisering

År 2010 blev rektorsprogrammet, som är en treårig befattningsutbildning, obligatorisk för nyanställda rektorer. Skollagen fastställer inte hur en rektors pedagogiska ledarskap ska praktiseras, mer än att hen ska samordna det och särskilt verka för att utbildningen utvecklas (Forssten Seiser, 2017).

Rektorns ledarskap handlar om det som sker mellan den som leder och den som följer. Dock är det ovanligt med ett sådant synsätt inom skolforskning där rektorns ledarskap mer ses som i samspel med lärare (Blom, 2022). Brüde Sundin (2007) menar på att en rektor står mitt emellan flera olika intressenter. Dessa intressenter är bland annat skolförvaltningschefer, lärare, elever och vårdnadshavare.

Skolledare och rektorer befinner sig i ett spänningsfält mellan olika relationer såsom mellan arbetsgivare och anställda, mellan elever och vuxna samt relationen

mellan förändring och beständighet. Enligt tidigare studier som gjorts, menar Blom (2022), ligger ofta fokus på vikten av vardagliga möten och skapandet av relationer mellan rektorer och lärare. I internationella studier med fokus på skolan anses det nära sammankopplat med rektor och lärarinteraktionen och tilliten sinsemellan. Det blir enligt Brüde Sundin (2007) besvärligt med de många förväntningar som kan finnas på en rektor. De ska vara auktoriserade arbetsgivare samtidigt ha goda relationer till personalen. Elever önskar kompisrelation med rektorn medan vuxna i skolan vill se ett vidare grepp om disciplin och kontroll mot eleverna. Rektorn ska vara stabilisatorer och förändringsledare, bidra till förändring i samhällslivet samt undvika förändringar som kan uppfattas som störande.

Skolledarskap påverkas bland annat av decentralisering, att skolan styrs av kommunen istället för staten, genom att rektorer och lärare själva förväntas att driva det utvecklande arbetet på skolan. Dessa förändringar kan ha bidragit till att skolledarna fått en mer koordinerande roll. Ledarskapet består till stor del av att få behov och önsknings att gå samman med kostnader och inkomster. Att kostnadsansvaret har flyttats ner i organisationen och kommit närmare de individer som blir påverkade av resursfördelningen är en av följderna (Brüde Sundin, 2007).

Skolan styrs och påverkas av olika faktorer i verksamheten skriver Eilard (2022). Det är kommunerna som ansvarar för organisering, finansiering och tilldelning av resurser till skolan. De är också arbetsgivare för rektorer och övrig personal i skolan. Rektorn är ansvarig på skolnivå för ledning av den pedagogiska verksamheten samt skolledare över lärarna. Både huvudmannen och rektorn är ansvarig för den enskilda skolans resultat. Här skapar förhållandena mellan rektor och huvudman problem menar Eilard (2022). Där blir en komplexitet mellan politisk styrning och Skolinspektionen som leder till en otydlighet i ansvars- och befogenhetsfördelningen (Eilard, 2022). Forssten Seiser (2017) beskriver dessutom att rektorer och lärare är avgörande för att höja kvaliteten i den svenska skolan och förespråkar att deras ställning och allmänhetens förtroende för skolan måste stärkas. Det som kan vara en förklaring till att förtroendet för skolan är lågt

menar hon, är de sjunkande elevresultaten och de ökade klyftorna i skolsystemet. Andra aktörer, såsom politiker, har tidigare fått allt mer inflytande över skolan. Vidare skriver Forssten Seiser (2017) att skolkommissionen sedan 2015 har förespråkat att rektorer och lärare ska få alltmer inflytande över att förbättra skolan och att mer långsiktig satsning på praktknära forskning genomförs (Forssten Seiser, 2017).

Rektorns uppdrag, beskriver Blom (2022), är att leda och samordna en pedagogisk verksamhet genom att fatta beslut om enhetens inre organisation. Rektorn arbetar med fördelning av resurser, har det ansvar som framgår av skollagen och andra författningar samt fatta övriga beslut som ingår i uppdraget. Utöver detta har rektorer även ansvaret för elevers arbetsmiljö, arbetsformer och kunskapsformer. För lärare, har rektorerna ansvar för samverkan, samarbete och kompetensutveckling. Lite förenklat handlar rektorns roll alltså om att skapa förutsättningar för lärares arbete och lärande likaså att leda verksamheten, följa upp den och genomföra förbättringsarbete (Blom, 2022). Forssten Seiser (2017) belyser komplexiteten i rektorernas pedagogiska ledarskap där hon konstaterar att många rektorer brister i det pedagogiska arbetet då det inte ges prioritet. Administrativa uppgifter får prioritet och tar upp den större delen av rektorernas tid. Detta skapar en konkurrens mellan ett pedagogiskt ledarskap och ett administrativt ledarskap menar hon.

Skolan står enligt Eilard (2022) för system och regler som ska påverka och följa upp resultat och processer. Den parlamentariska styrkedjan och det kommunala självstyret är utgångspunkt för organisationsformen ansvarsbyråkrati, där det blir en skillnad mellan politiken, förvaltningen och de anställda. Forssten Seiser (2017) belyser att det inte är en omöjlighet att jämföra en skola med en organisation. I skolledarskap finns det en del organisatoriska egenskaper. Det är snarare de organisatoriska ramarna som bestämmer förutsättningarna för vilket ledarskap som rektorer kan ha. Med en förståelse för att skolan är en komplex social organisation, menar han att det kan finnas en förklaring kring svårigheten att nå upp till de förväntningar som pedagogiska ledare i omgivningen har. Vidare förklarar han att medarbetarna i skolan har stort inflytande genom deras

professionella kompetens. Därigenom skiljer sig skolans karaktär jämfört med andra traditionella organisationer. Det som skiljer sig från andra organisationer är att rektorn är begränsad i att påverka lärarnas arbete i klassrummet, i jämförelse med andra organisationer, där ledaren kan påverka arbetet desto mer. I skolan kan olika mål komma i konflikt med varandra och olika grupperingar kan ha olika ambitioner och olika fokusområden. Ledningsperspektivet här blir att försöka få en samsyn och balans mellan grupperna. Där finns de som argumenterar för att den kommunala skolan inte kan kallas för organisation eftersom skolan saknar några nyckelfaktorer såsom identitet, hierarki och rationalitet som kännetecknar en komplett organisation. Ur ett ledningsperspektiv gör det att rektorn har svårt att påverka inläringen då styrbarheten är så pass begränsad. Då rektorerna mer representerar och administrerar än leder skolans pedagogiska verksamhet, känner lärarna inte heller behovet av att bli ledda. Andra organisationsforskare anser att skolan visar på en styrka i förbättringsarbete snarare än en svaghet. Skolor har en stark kollektiv identitet och profession samt en möjlighet till organisatoriskt lärande. Medarbetarna i skolan har stort inflytande genom deras professionella kompetens (Forssten Seiser, 2017).

2.2 Fritidsverksamhet och yrkesroll

Cirka 450.000 barn är inskrivna i fritidsverksamheten, där fritidshemsverksamheten utgör en stor del av arbetsmarknaden av lärare (Ackesjö et al. 2016). Trots att det är frivilligt att delta i fritidsverksamheten så är antalet elever som deltar i fritidsverksamheten mycket hög. Speciellt i åldrarna 6-9 år där de som är inskrivna på fritidshem utgör en större del än de som går på gymnasiet (Ackesjö et al. 2016; Falkner & Ludvigsson, 2016). Fritidsverksamheter finns i flera länder i Europa men varierar i dess organisation. Det är endast Sverige och Danmark som har högskoleutbildad personal i fritidshemsverksamheten (Ackesjö et al. 2016).

Fritidshemsverksamheten regleras genom både skollagen och läroplanen. De allmänna råden för fritidshem ligger till grund för hur verksamheten ska bedrivas och utvecklas. Råden riktar sig till huvudmannen och den personal som arbetar i fritidshem (Falkner & Ludvigsson, 2016). Lager (2020) skriver att det finns olika

typer av hur fritidshemsverksamheten är organiserad. De benämns som det övergivna, aktivitetsstyrda och det gemenskapande fritidshemmet. Det övergivna förklaras på så sätt att eleverna själva får ta ansvar för sin fritid och att personalen saknar stöd från ledningen. Aktivitetsstyrda fritidshem präglas av aktiviteter men de är utan meningsfullt sammanhang. Gemenskapande fritidshem har bäst förutsättning att skapa en meningsfull fritid då fokus är på goda relationer och tid för planering och förberedelse (Lager, 2020). Fritidshemmet ska komplettera utbildningen i skolan där den ska stimulera elevers utveckling och lärande. Den ska erbjuda eleverna en meningsfull fritid med tid för rekreation (Falkner & Ludvigsson, 2016). Fritidshemmets personal har ofta kontakt med både elever, lärare och vårdnadshavare under den obligatoriska skoltiden och har därmed stora möjligheter att samverka med dessa.

Falkner och Ludvigsson (2016) skriver att fritidshemsverksamheten påverkas av skolan då det dels är olika kategorier av lärare och i vissa fall även rektorer som ska förhålla sig till varandra. Det som påverkar är bland annat utbildningsbakgrund, erfarenhet och intresse men även övergripande faktorer såsom styrningen av skola och fritidshem som sker genom styrdokument, förordningar och ekonomiska förutsättningar. De som arbetar i fritidshemmen får anpassa sig till skolans villkor. Det finns en obalans mellan lärare i fritidshem och lärare i den obligatoriska skolan eftersom arbetsuppgifterna delas upp på i att fritidsläraren får ta ansvar för social fostran medan grundskolläraren ska ansvara för kunskapsförmedling. Fritidshemmet påverkas av att det befinner sig inom skolans verksamhet där det är olika kategorier av lärare med olika utbildningsbakgrund som ska förhålla sig till varandra, vilket räknas som inre faktorer. De yttre faktorerna räknas som den övergripande styrningen av skola och fritidshem som sker genom styrdokument, förordningar och ekonomiska förutsättningar (Falkner & Ludvigsson, 2016).

De svenska fritidshemmen är en unik verksamhet då den är en förlängning av skolan och lyder under skollag, läroplan och andra styrdokument. Likaså så är lärarutbildningen för fritidshemsverksamheten unik i sig (Falkner & Ludvigsson, 2012). Genom utbildning med fokus på arbetet i fritidshem och en kompetens

inom ett praktiskt eller estetiskt ämne skapar fritidslärare förutsättningar att utveckla en professionell identitet (Ackesjö et al. 2016). Fritidshemsyrket är inte helt utan svårigheter, menar Falkner och Ludvigsson (2012). De nämner svårigheter som att en del av personalen saknar utbildning, att det är stora elevgrupper och att det är små lokaler som är dåligt anpassade för fritidsverksamheten. De nämner också problem som att rektorer kan ha dålig insikt och förståelse för verksamheten. Det kan vara svårt för fritidshemspersonalen att ta initiativ till utveckling eftersom de saknar stöd av rektor. Skolan kommer till gagn av ett sådant upplägg. Det som fritidshemmen förlorar på, enligt Falkner och Ludvigsson (2012), är att fritidshemspersonalen inte känner att de har orken att hålla uppe ambitionen om en pedagogisk verksamhet på eftermiddagen.

3. Teoretiskt perspektiv

I avsnittet beskrivs den komplexitetsteoriska ansatsen som ligger till grund för studien, där syftet är att skapa en förståelse för rektorernas organisering av fritidslärares arbetsdag och orsakerna till att organiseringen ser ut som den gör. Komplexitetsteorin lämpar sig därför för studien då rektorers arbete kan vara komplext genom den koordinerande roll de har.

3.1 Komplexitetsteori

Komplexitetsteorin belyser bland annat komplexa system och förhållandet människor emellan och kan öppna upp för flera möjliga perspektiv på hur vi kan se på sambandet och interaktionen mellan vetenskapen och praktiken.

Komplexitet handlar om de omgivande aktörer en organisation måste samspela med. De beskriver förhållandet mellan omgivning, struktur och effektivitet gentemot aktörer såsom förändringar, konkurrenter, osäkerhet eller stabilitet i organisationen (Abrahamsson & Andersen, 2005).

Vi har valt att utgå från Augustinssons (2006) teori om organiserad komplexitet. Han definierar organisation som en integration av organisering, lärande och kunnande och beskriver att organisation är struktur och processer som samarbetar då det sker ständiga problem och förändringar att förhålla sig till. Augustinsson

(2006) anser att organisationer bör ses som manifestationer av systematiskt utformade strukturer och processer för att kontrollera relationen mellan medel och utfall. Därför är auktoritetsfördelning ett centralt fenomen i organisationer. I begreppet struktur ingår ordning och förutsägelse, med arbetsdelning, kontroll och koordinering. Struktur är till för att regler och kontroll ska minska behovet av kommunikation samt för att få en ökad styrning över anställdas handlande. Han argumenterar i sin avhandling för att utgångspunkten bör vara praktikens komplexitet. Det behövs teorier som hanterar processers resultat och effekter, istället för enbart följa mönster och principer. Komplexitetsteorin beskriver praktikens mångtydigheter, tvetydigheter och handling, där begreppen är organisering, lärande och kunskap. Praktisk komplexitet i organisationer, beskrivs som att organisation behöver förstås utifrån flera aspekter. Samspelet mellan struktur, auktoritet och process är delar där det komplexa förhållandet förekommer. Att inte enbart ha en ordnad struktur utan istället ha en jämn fördelning mellan det ordnade och oordnade kan leda till utveckling (Augustinsson, 2006).

Det komplexa, menar vi, är att förstå hur rektorerna resonerar kring organiseringen av verksamheten och orsakerna till att organiseringen ser ut som den gör. Om strukturen är både ordnad och oordnad kan den bli komplex. Det ordnade kan sägas vara det som kan förutsägas och det oordnade är det mer slumpmässiga som sker. Genom intervjuer med rektorer önskar vi få respons på våra frågor om den komplexitet som handlar om disponeringen av fritidslärares tid under hela arbetsdagen. Vi menar att komplexitetsteorin är relevant, då teorin kan hjälpa oss att förstå detta, då vi ser likheter med skolan som en organisation. Skolan som en organisation kan utgöras av en komplexitet kring att flera delar ska interagera och anpassas till varandra. Skolan styrs av riksdag, regering och huvudman vilket speglar organisation där flera yrkesgrupper samverkar genom olika områden.

4. Metod

Valet av metod är kvalitativ metod. Med hjälp av semistrukturerade intervjuer har vi undersökt forskningsfrågan om hur rektorerna beskriver organiseringen av

fritidslärares arbetsuppdrag över hela arbetsdagen och orsakerna till att organiseringen ser ut som den gör. I metodavsnittet presenteras vad som utmärker kvalitativ metod generellt, en beskrivning av intervjumetoden, urvalet av informanter samt beskrivning av genomförandet. Avslutningsvis beskrivs etiska ställningstaganden och analytiskt tillvägagångssätt.

4.1 Kvalitativ metod

En kvalitativ metod har valts för att få fram studiens syfte som är att skapa en förståelse för rektorernas organisering av fritidslärares arbetsdag och orsakerna till att organiseringen ser ut som den gör. Metoden valdes för att få svar på studiens forskningsfråga om hur rektorerna beskriver organiseringen av fritidslärares uppdrag över hela arbetsdagen. Kvalitativ metod kan kännetecknas av att studera något på djupet som kan vara relevant för att förstå åsikter, få insyn i komplexa sammanhang och som kan ge värdefull erfarenhetsbaserad information. Därmed faller den kvantitativa metoden då avsikten inte är att mäta i siffror och i antal (Denscombe, 2018).

Metoden kännetecknas av intervjuer som genomförs ansikte mot ansikte där forskaren kan få ta del av informantens erfarenheter, känslor och uppfattningar (Larsen, 2018). Uppmärksamhet, lyhördhet, följa upp med följdfrågor och att kontrollera det sagda genom att sammanfatta, är viktiga förmågor som tagits hänsyn till i intervjuerna ansikte mot ansikte.

4.2 Semistrukturerade intervjuer

Intervjumetoden var av en semistrukturerad karaktär och valdes med hänsyn till forskningsfrågan om hur rektorerna beskriver organiseringen av fritidslärares uppdrag över hela arbetsdagen. En semistrukturerad intervju är öppen och flexibel och kan anpassas efter intervjuens utveckling. Strukturerad intervju innebär frågor som besvaras utifrån ett förberett frågeformulär. Intervjufrågorna valdes för att få fram syftet med studien. Dessa intervjufrågor berör uppdragsfördelning och förutsättningar för rektorernas organisering av lärare i fritidshems arbetsdag. I en ostrukturerad intervju ligger fokus mer på informanternas fria tankar utan att styra

dessa med förberedda frågor (Denscombe, 2018). En del av frågorna var öppna då informanterna skulle beskriva, vilket gav utrymme för längre svar. Öppna frågor är till för att få varierad information (Denscombe, 2018). Någon fråga i vår intervjuguide (bilaga 1) var fast och innefattade vilken som var informantens bakgrund och utbildning. Fasta frågor ställs med fokus på att erhålla svar med möjlighet till jämförelse (Denscombe, 2018).

4.3 Urval

Rektorer med ansvar för fritidsverksamheten valdes för att få tillförlitliga och lämpade data som kunde spegla forskningsfrågan om hur rektorerna beskriver organiseringen av fritidslärares uppdrag över hela arbetsdagen. Genom att söka via webben på skolor med fritidshem på internet, fick vi tillgång till e-mailadresser. Därefter skickades e-mail till ca 150 rektorer i södra Sverige med ansvar för fritidshemsverksamhet, med en förfrågan om deltagande i studien. Sex av dessa var intresserade av att ställa upp på intervju. För att tiden skulle räcka till, blev valet att begränsa antalet informanter till fem. De fem rektorernas utbildningsbakgrund varierade. De varierade från att de inte hade någon rektorsutbildning till att inneha rektorsutbildning tillsammans med många års erfarenhet av yrket som rektor. Rektorernas ålder var från cirka 30-års ålder till och med cirka 60-års ålder. För att studien skulle vara genomförbar, med tanke på tillgänglig tid för studien, gjordes valet att begränsa antalet informanter till fem. Urvalsmetoden var ett så kallat icke-sannolikhetsurval, det vill säga att det utgår ifrån människans expertis och profession.

4.4 Genomförande

Som ett första steg formulerades intervjufrågor i en intervjuguide (bilaga 1) utifrån studiens syfte och forskningsfråga. Då studien var småskalig fanns medvetenheten om begränsningen i slutsatsen. Därefter skickades missivbrev (bilaga 2) två veckor i förväg. Denscombe (2018) belyser vikten av att som forskare kontakta informanter i god tid för att på så sätt skapa förutsättningar för att hitta en tidpunkt som passade för båda parter. De fem rektorer som först svarade att de ville delta, var de som senare blev intervjuade. De tillfrågades om

samtycke för att kunna genomföra intervjuerna och därför bifogades en samtyckesblankett (bilaga 3). Efter att samtycke givits, kontaktades rektorerna på nytt, där tid och plats för intervjuerna bestämdes. Intervjuerna genomfördes under vecka 41–42 via Teams. Då allt som sades behövde dokumenteras, använde vi oss av ljudupptagning. Ljudupptagningarnas funktion kontrollerades i förväg. Samtidigt med intervjun gjorde en av oss små noteringar för att lättare kunna återkoppla med följdfrågor samt för att kontrollera att det var korrekt uppfattat. Vår intention var att få fram rika beskrivningar. Larsen (2018) skriver att inspelningar är ett säkert sätt att få med allt som framkommit i intervjun. Ljudupptagningarna transkriberades i tjänsten ScriptMe.io. Denna tjänst kunde transkribera fem stycken inspelningar på samma gång. Efter att inspelningarna transkriberades, bearbetades den med ljud och text samtidigt, så att texten överensstämde med det som sades. Dialekt och otydligheter i talspråket gjorde att texten inte blev helt korrekt men kunde korrigeras i efterhand med hjälp av tjänsten.

4.5 Etiska ställningstaganden

I studien har de fyra forskningsetiska principerna antagits, att skydda deltagarnas intressen, garanti om frivillighet och skriftligt informerat samtycke, att arbeta med vetenskaplig integritet och följa nationella lagstiftningen (Denscombe, 2018). Etikprövning är av relevans när insamling av data inbegriper intervjuer eller specifika grupper, då uppgifter som framkommer kan utgöra en risk för informanten (Denscombe, 2018). De uppgifter som framkom om de medverkande behandlades konfidentiellt (Christoffersen & Johannessen, 2015). Information som förmedlades till informanterna gavs skriftligt såväl som muntligt kring forskningens syfte. De tillfrågade bestämde frivilligt om de vill medverka i intervjuerna som skulle spelas in, samt att de kunde avbryta när som helst under intervjun om de så önskade. Frågorna var inte av det slag att person, skola eller kommun kunde härledas.

4.6 Analytiskt tillvägagångssätt

Analysen vägledades utifrån vårt teoretiska perspektiv, om det ordnade och oordnade påverkas av varandra. De kvalitativa data har analyserats genom innehållsanalys. Tillvägagångssättet i en innehållsanalys är i stort sett att texterna kodas, delas in i kategorier och i teman. Ansatsen har varit att tolka objektivt, men med insikten och med respekten för att värdering och tolkning kan skilja sig från en person till en annan. Det finns alltså en risk med vårt val av metod så därför diskuterade vi vår tolkning av texten tillsammans. Där tolkningen skilde sig åt analyserades texten igen varpå de gemensamma nämnarna hittades och framskrevs.

Analysering av transkriberad text är tidskrävande, men enklare att utföra än ljudupptagning i sin ursprungliga form (Denscombe, 2018). Intervjuteexterna lästes igenom av oss båda och noteringar gjordes av de intryck vi fick. Texten lästes ytterligare en gång för att förstå sammanhanget, vilket bidrog till en nödvändig förförståelse. Processen i analysen har varit att sortera in texten genom att koda begrepp som kategoriserades och tematiserades i olika steg (Klingberg & Hallberg, 2021). Texten från transkriberingen kodades med att färgmarkera stycken och ord som relaterade till studiens syfte och forskningsfråga. Kategoriseringen utgick ifrån främst likheter, men också utifrån de skillnader vi såg i materialet. Identifiering av teman kommer av den reflekterande processen när en tittar efter gemensamma nämnare (Klingberg & Hallberg, 2021). Slutligen tematiseras materialet utifrån att reflektera över och tolka samband ur kategoriseringen. De teman vi fick fram var helhet, balans och förutsättningar i organisering, då dessa beskriver innehållet i intervjuerna.

5. Resultatredovisning

I den här delen redovisas resultat utifrån vår analys av det insamlade materialet i undersökningen. Resultaten presenteras i de teman som framträtt där innehållet varit gemensamt.

5.1 Helhet

Temat helhet karaktäriseras av det som tolkats utifrån informanternas beskrivning av fritidshemmet och skolan samt beskrivningen om samverkan. Utifrån resultatet framkom det att perspektivet helhet är en faktor som är viktig när det handlar om samverkan mellan skola och fritidshem. En informant beskriver sin skola som en helhet, där det är en självklarhet att alla hjälps åt och gör det bästa för att verksamheten ska fungera för alla parter.

Vi har lärare som går in och jobbar på fritidshemmet på morgonen, för att vi ska kunna täcka så att fritidspedagoger kan vara på eftermiddagen. [...] Men vi pratar alltid en helhet. Så vi gör ingen skillnad i att vi måste diskutera alla. Vi brukar använda fotbollslaget alltså. Ingen vinner på att vi inte har rätt man på rätt plats i laget så klart. Den som springer snabbast får vara på mittfältet så vi vill ju toppa laget så (rektor 1).

Att se eleven hela dagen och att ha eleven i fokus är ett perspektiv som är viktigt för helhet. Helheten handlar också om en samverkan där alla lärare hjälps åt och arbetar i varandras verksamheter för att få skolans hela verksamhet att fungera. En informant säger att lektionerna upplevas som mer lustfyllda och laborerande genom erbjudandet av en annan sorts lärande och att fritidslärarna ser eleverna med andra ögon, under hela dagen.

Det är en jättebra fördel, alltså jag tänker att som grundlärare i fritids, så har du ett helhetsperspektiv på eleven som är ganska så unikt i skolan. Du ser dem under hela skoldagen, eleverna, du ser dem i friare situationer. Du ser dem i ganska så strukturerade situationer. Du ser dem i stora grupper, du ser dem i små grupper. Du har jättemycket kunskap egentligen om hur en elev fungerar (rektor 3).

Jag tänker att helt plötsligt så handlar det ju då om eleven och inte om de enskilda medarbetarna. Och kan vi ha eleven i fokus i allt vad vi gör så blir det också, ja vi behöver elever som mår

bra för att kunna uppnå goda resultat, det går inte att göra tvärtom (rektor 5).

Följaktligen beskrivs elevernas mående och lärande vilket är en del av helheten. Rastverksamheten ses som en betydelsefull arena för samverkan mellan arbetslagen och lärande för eleverna. Samtliga informanter beskrev att fritids har hand om rastverksamhet, antingen som självvald eller som bestämd uppgift från rektorn.

Men vill man se rasten som en lärande arena eller så, så behöver man också ha kvalitet på den. Så att vi har faktiskt släppt så att de som har hand och ansvarar för rasterna är grundlärare i fritidshemmet. Det är också liksom att förtydliga uppdraget att en del av samverkan där fritidshemmet möter skola och kan ta del av den kompetensen utifrån de förmågorna som ska utvecklas i styrdokumentet, så blir det rastverksamheten (rektor 5).

Det är där vi jobbar med vår kompetens som mest. De flesta som jobbar inom fritids har ju den sociala biten att man är bra på att bilda relationer snabbt med barnen, att man fångar upp, att man ser saker som man inte ser i klassrummet och vi har därför lagt att fritids är ute alla raster (rektor 2).

Helheten kan även påverkas av relationer till andra. Två av informanterna beskriver betydelsen för och problematiken kring samverkansuppdraget. Arbetsbördan för fritidslärare beskrivs som större än för en lärare i skolan samt att lärares arbetstid benämndes vara begränsad.

Alltså, det är alltid problematiskt när personer med olika avtal ska arbeta tillsammans, att man ibland inte riktigt har förståelse för att det ser olika ut för en lärare och grundlärare fritids för att man har så olika avtal. Så det är väl i så fall den nackdelen som jag kan se (rektor 3).

Det är nog det de flesta skolledare säger, och det är ju att läraren som står i klassrummet som behöver känna sig trygg i att stå ensam mer än vad man kanske önskar. Det är lätt att det är att någon annan och någon annan är alltid den som kommer från fritidshemmet (rektor 5).

En informant uttrycker att det finns en bristande förståelse för det arbete en fritidslärare har samt att lärare inte är införstådda med att fritidshemmet har en egen del i läroplanen. Informanten lyfter också att fritidspersonal har elever hela dagen och en avsaknad av reflektionstid.

Att det är många lärare som inte ens vet om att ni inskrivna i läroplanen trots att ni har varit det ganska många år. Många som inte vet vad ni gör eller vad uppdraget för fritids är. Ändå så är det ni som ska stötta upp många som inte förstår att det är ni som stöttar upp när eller tänker att ja, men om jag går in och tar klassen då ska jag ändå vara på fritids på eftermiddagen. Jag får inte den här reflektionstiden som en lärare får, utan jag är med barnen konstant. Förutom mina 30 minuters lunch som man hoppas hinna ta ut (rektor 2).

Att arbeta med personal som inte har utbildning eller erfarenhet, ses också som en begränsning. Anledningen beskrivs som att personal kan ha svårigheter att följa med i vissa processer och i det systematiska kvalitetsarbetet.

När vi ska jobba med utvecklingsfrågor så kan det ibland vara svårt om man är nitton år och inte har någon livserfarenhet och inte arbetslivserfarenhet. Att följa med i, i processerna det kan ibland också vara en utmaning (rektor 4).

Ett starkt fritidshem med samarbete blir en helhet av skoldagen. Nyckeln till detta samarbete beror på innehavet av ämneskompetens, enligt en informant. En annan lyfte vikten av att fritidslärare ska ha möjlighet att jobba med det de tycker är kul

och drivande, men också att erbjuda utmaningar för att utvecklas i sitt arbete istället för att stagnera.

Det är ju på något sätt att skapa motivation hos personalen som kommer, att man faktiskt får jobba med det man tycker är kul och att göra det man är bra på. Samtidigt måste det också vara att de möter någon typ av utmaning för att kunna utvecklas. Alltså, det finns ju för och nackdelar med alla arbetssätt, men just att försöka få ihop gruppen så tänker jag att detta är väldigt bra (rektor 2).

Utvecklingsmöjligheter är följaktligen ytterligare en del som påverkar helheten. Komponenterna till en helhet är således flera. Informanterna beskriver sammanfattningsvis att det handlar om att se eleverna hela dagen, mående, rastverksamhet, arbetsbörda, relationer, reflektionstid, samarbete, ämneskompetens samt utvecklingsmöjligheter.

5.2 Balans

Temat balans kännetecknas av vår tolkning av informanternas beskrivning av fritidslärarnas arbetsuppdrag och växlande mellan verksamheter samt utbildning.

Av resultatet kan vi se att samtliga informanter beskriver att huvuduppdraget är att arbeta i fritidshemsverksamheten. Alla utom en beskriver att resursarbete och planeringstid är arbetsuppdrag som fritidslärare har. En informant belyser att det kan vara svårt att hitta en balans att orka hela arbetsdagen om en lärare i fritidshem arbetar under skoldagen i klass och på eftermiddagen i fritidsverksamheten.

Jag vet att jag har ju grannskolor som väljer att grundlärare i fritidshem, utifrån den ämneskompetens som de har, bara riktar grundläraren i fritidshemmet åt det ämnet. Jag kan tycka att det blir svårt och det är egentligen utifrån att våra avtal ser olika ut. Ska en grundlärare i fritidshem gå in och undervisa i sitt ämne på motsvarande sätt som en mentor så att säga, hur ska

jag orka hela uppdraget då med helt andra förutsättningar? Jag tycker att den är.. den är svår att möta upp (rektor 5)

För fritidslärare kan det vara svårt att hitta en balans när det handlar om att både arbeta i klass och att på eftermiddagen arbeta i fritidsverksamheten. Informanterna beskrev arbetsuppgiften såsom undervisning i sitt eget ämne, planering för samverkan och för fritidsverksamheten, resurs i klass med olika inriktning såsom arbete med halvklass, stöttning eller resurs till enskild elev. Även fritidsverksamhet på morgnar och eftermiddagar nämndes som arbetsuppgifter.

Ungefär att sjuttiofem procent är man lärare i fritidshem och det är det som är det är det som är huvuduppdraget. Utifrån det ser man, vad mer har en lärare i fritidshem med sig i sin utbildning? Det kan vara musik, det kan vara bild, det kan vara idrott eller. Ja, det kan vara någonting annat som man ser utifrån förmåga och kvaliteter och begåvningar. Där gör man upp tillsammans när vi gör hela organisationen inför ett läsår. Då tittar vi på de lärarna vi har. Vi tittar på de lärarna i fritidshem.. och tillsammans tittar vi på.. hur kan vi skapa en bra organisation (rektor 1).

Ja, de flesta är ju samverkanspersoner, det vill säga att de har ett uppdrag i klassrummet också, och det uppdraget ser ganska olika ut beroende på vilken lärare de samverkar med och även om de har en formell utbildning som grundlärare i fritidshem (rektor 4).

Samtliga informanter beskriver att det finns olika motiverande arbetsuppgifter. Såsom arbete med skolutveckling, samverkansarbete, nätverkan och arbete med det som en är utbildad för, arbeta med elever samt möjlighet att utforma verksamheten.

Det är ett nätverk då ... vi pratar läroplaner. Vi har jobbat med gemensam litteratur. Jag tror att det motiverar och stimulerar

*faktiskt att, att dels att man har tiden, dels att, att vi följer med i forskning skolutveckling. Vad händer liksom? Vad gör vi?
(rektor 1).*

Men jag tänker ju mig själv att det som skapar motivation, det är ju att man får göra någonting man faktiskt tycker är kul och jag utgår ju från att de ändå tycker om sitt jobb eftersom de har sökt sig till en barngrupp och vill jobba med barn (rektor 2).

Balans kan alltså handla om att orka utföra sina arbetsuppdrag som är både i skolverksamheten och i fritidsverksamheten genom att få förutsättningarna till dessa. Balans handlar också om att både arbeta i klass och att på eftermiddagen arbeta i fritidsverksamheten.

Informanterna beskrev arbetsuppgiften såsom undervisning i sitt eget ämne, planering för samverkan och för fritidsverksamheten, resurs i klass med olika inriktning såsom arbete med halvklass, stöttning eller resurs till enskild elev. Även fritidsverksamhet på morgnar och eftermiddagar nämndes som arbetsuppgifter.

5.3 Förutsättningar för organisering.

I temat förutsättningar beskriver samtliga informanter på olika sätt att organisering sker utifrån de möjligheter och begränsningar som finns. Det som är gemensamt för informanterna är att det finns en problematik kring att ha bemanning på fritids under hela dagen. Då fritidshemmet ofta är öppet från 6:00 till 18:00 och att personal i fritidsverksamheten ska täcka hela den tiden. Personal slutar sin arbetsdag tidigt om de har arbetat på morgonfritids, samtidigt som elevantalet är fortsatt högt på eftermiddagen samt kvällen.

*Nej, jag tycker alltid det är lite knepigt med att det ska alltid nästan vara öppet. Minst sex till sex på ett fritidshem. Att jag tänker allt, vi . . . jobbar alltid lite med det här, morgonen. Morgonen, ni vet sådär och vi försöker slå ihop med förskola
(rektor 1).*

Som alla säger så mer personal. Det är få personal. Skulle jag förändra hur jag vill, så skulle jag önska lokaler. Vi är en trång skola, en jättetrång skola som är, trots vår trånghet väldigt utspridda. Vi har spridit ut oss och ändå har vi inte tillräckligt med lokaler. Jag har bara två av mina fritidshem som har ett fritids rum. Det vill säga, som dom styr över. Alla andra är klassrumsintegrerade (rektor 2).

Förutsättningar för organisering kan vara en stor utmaning då personalen har uppdraget att skjutsa elever med modersmålsundervisning till andra skolor ett par kilometer, bort där deras undervisningen finns, med skolans cyklar. Det saknas personal i den kvarvarande verksamheten på fritidshemmet de dagar det är modersmål.

Och vi har jättemycket utmaningar med just för grundlärare i fritidshem att vi cyklar ju med barn över halva stan tänkte jag säga nej, men vid alla modersmål. Vi har jättemånga modersmål, då måste vi ju transportera själv, och det har också blivit en ny fråga det här det här läsåret där det blir ju grundlärare i fritidshem som måste transportera dem fram och tillbaka. Vissa åker taxi, det går lite snabbare. Vissa ska vi cykla med. Det gör ju också någonting med vår verksamhet [...]. Hur gör vi för att fritidshemmet det inte ska bli påverkat av alla de här förflyttningarna. För vi har någon varje dag som ska cyklas med till en annan skola och då ska man sitta där och vänta i en timme så jag menar det går ju en och en halv timme (rektor 4).

Lokaler benämns som ytterligare ett angeläget område kring förutsättningarna i organiseringen. Informanterna säger att det behövs lokaler som är anpassade för fritids. Lokaler behövs för den undervisningen som bedrivs i fritids verksamhet och som är anpassade för att möta de behov som eleverna har, vilket informanterna beskrev inte alltid var tillfredsställande.

Jag läste Vygotskij och det var då jag fattade vad jag inte hade ord på, att varje rum, det kan ju vara själsligt eller fysiskt, måste andas det man ska göra. Jag fattade inte varför det inte gick att leka i klassrummet eller egentligen fattade jag det, men jag har inga bra ord för det. Jag fattade att det var kass, men jag stod där som chef i detta och sa jo, men det går bra, sa jag. Det är att varje rum, varje, ska andas av det. Det ska ge en själslig och en inspiration alltså. Man kan inte stå och jobba med lera på ett soffbord hemma vid tv:n. Såklart ska man gå in i en verkstad, såklart ska man vara i ett målarrum. Såklart ska det vara slarvigt. Såklart ska det andas det man gör. Nu har vi målarrum, vi har ateljéer, vi har musikrum här (rektor 1).

Lokaler och mer personal är väl det man önskar att för att kunna möta elevernas behov på bättre sätt. Vi har ju flera elever som har anpassningar i skolan som kanske går i en mindre undervisningsgrupp, men när det kommer till fritids sen så är vi inte mer personal där och vi har heller inte ett, ett litet fritids för dem, utan då ska de helt plötsligt in i stora gruppen, vilket inte gynnar dem (rektor 2).

Förutsättningarna kring fritidshemmets budget var en aspekt som lyftes i flera sammanhang, bland annat i beskrivningen om bemanning och lokaler. Ett par av informanterna beskriver att det i deras kommun, bestäms budgeten utifrån ett socioekonomiskt index, där huvudmannen fördelar en högre peng till skolor med ett högt index och lägre peng till de med ett lågt index.

Men det är inte dit eleverna söker sig så låt oss säga att jag är förälder och har en elev inom autismspektrat så väljer jag förmodligen inte en högindex skola utan jag letar mer aktivt efter en lågindex skola (rektor 5).

Då får man elevpeng utifrån hur högt eller lågt index man har, så det påverkar det. Det möjliggör ju hur man bemannar både

under skoldagen och på fritids. Såklart. Sen kan man se ett mönster att det är svårt att bemanna med behörig personal i en högindexskola till exempel medan vi har fortfarande möjlighet att bemanna med utbildad personal och det gör ju också skillnad på verksamheten tänker jag. Vi hade aldrig kunnat ha den kvaliteten på verksamheten vi har, med så få anställda (rektor 3).

Förutsättningar för organisering handlar således om resursfördelning, såsom bemanning, lokaler och ekonomi. De samhälleliga förutsättningarna styr tillgängliga resurser.

6. Sammanfattande analys

I detta avsnitt presenteras en sammanfattande analys utifrån komplexitetsteorin som ligger till grund för studien, som presenterats i tidigare avsnitt.

De komplexitetsteoretiska begrepp som använts är struktur, auktoritet och process i skolan som organisation. Strukturen syftar på mönster och principer som är invanda i en organisation. Processer är de resultat och effekter som processas fram i organisationen. Auktoritet avser de styrande i en organisation.

Vi kan se i vårt resultat att rektoreernas organisering av fritidslärares arbetsdag är en del av en komplex organisation som Augustinsson (2006) nämner och som vi beskrivit i vår teoridel.

Helhet beskrivs vara skola och fritidshemmet som olika delar, som tillsammans behöver interagera. För att fungera som en helhet behöver både processer och strukturer tillämpas. Strukturerna i skolan gör ibland att processerna inte alltid kan komma i första hand. I vår empiri framkommer, att det i struktur inte finns samsyn kring de olika avtalen som finns i de olika verksamheterna. Lärarna och fritidslärarnas olika avtal blir en svårighet för dem att interagera och samverka med varandra, även om arbetet med eleverna är det huvudsakliga under hela dagen. Empirin är i likhet med det som Augustinsson (2006) beskriver om komplexitetsteori, där det belyses att struktur och processer är de materiella och sociala faktorer som sammanförs i en organisation, i form av ett kollektivt

handlande. Komplexiteten reduceras utifrån hur företaget är organiserat, med tekniker som förbereder produktionen. Begreppet organisation utgör således en viktig detalj för att förstå utfallet av de faktiska självorganiserande processer som sker. Augustinsson (2006) definierar organisation som en integration av organisering, lärande och kunnande och beskriver att organisation är struktur och processer som samarbetar då det sker ständiga problem och förändringar att förhålla sig till. I begreppet struktur ingår ordning och förutsägelse, med arbetsdelning, kontroll och koordinering.

Vi kan se att strukturen på hur rektorerna organiserar arbetsdagen, är det som påverkar om det finns en balans i arbetet. Vi tolkar resultatet som att en balans i verksamheten kan handla om växlande mellan verksamheter som är en del av det arbete som ska hinnas med. Ur beskrivningarna ser vi att en sådan balans inte finns eller är problematisk att få till. Arbetsuppdragen för fritidslärarna är flera och av varierande slag. I vissa av informanternas beskrivningar är det organiserat på ett sätt, men för andra på ett annat sätt, vilket vi tolkar leder till en mer eller mindre ordnad verksamhet. Ämneskunskaper som kommit med utbildningssystemet påverkar hur skolledare organiserar fritidslärares arbetsuppdrag över dagen. Det komplexitetsteoretiska teorin beskriver att en organisering bör ses i egenskap av unika processer och sammansättningar där praktiken sätts i centrum snarare än händelser. För att leda människor vidare i deras utveckling bör det finnas en balans mellan det ordnade, det förutsägbara, och oordnade, det slumpmässiga, (Augustinsson, 2006).

Vi ser utifrån resultatet att skolan som organisation styrs av materiella och sociala faktorer. De materiella faktorerna är de resurser som finns som ger underlag för verksamheten. Resurserna är i en del yttre behov, såsom lokaler, personaltäthet och tillgångar. Den andra delen är de sociala faktorerna som rör både samhälle och individ och där fritidslärares yrkeskompetens är en faktor.

Administrativa arbetsuppgifter såväl som pedagogiska, är exempel på förändring som nämns av informanterna. Rektorns arbete utgår från vad som blir bäst för eleverna och det som är mest gynnsamt för deras inläring, såsom bland annat resurser, lärmiljö och lokaler. På samma sätt som Augustinsson (2006) beskriver

att organisationer är systematiskt utformade strukturer och processer för att kontrollera relationen mellan medel och utfall. Därför är auktoritetsfördelning ett centralt fenomen i organisationer. Ur informanternas beskrivningar kan vi analysera att det är också lärarna som ska ha förutsättningar att genomföra sin undervisning på ett önskvärt sätt där lärarna ska ha möjlighet att komma med önsknings och möjlighet att påverka organiseringen. Rektorens beskrivning av lokaler som inte är ändamålsenliga för verksamheten, avsaknaden av utbildade fritidslärare, att utbildade lärare i fritidshem söker sig till skolor med högt index, är förutsättningar som påverkar fritidsverksamheten enligt rektorerna.

7. Diskussion

I denna del diskuteras studiens sammanfattande resultat utifrån syftet med studien som är att skapa en förståelse för rektorernas organisering av fritidslärares arbetsdag och orsakerna till att organiseringen ser ut som den gör. Intervjuerna gav oss svar på frågan om hur rektorerna beskriver organiseringen av fritidslärares uppdrag över hela arbetsdagen och orsakerna till den. Resultatet visar att det är olika beskrivningar kring vilka arbetsuppgifter som en fritidslärare har. Vidare visar resultatet att förutsättningarna för organiseringen skiljer sig åt.

Utifrån resultatet framkommer en beskrivning om samverkansuppdraget som bidragande faktor till en helhet, vilket informanterna uttrycker är att fritidslärarna är den yrkesgrupp som utför olika arbetsuppgifter. Å ena sidan är samverkansuppdraget gällande för samtliga skolor i Sverige, men å andra sidan så framkommer det i vår studie ett resultat som beskriver att det inte finns någon klar arbetsbeskrivning för hur samverkansuppdraget ska se ut för fritidslärare.

Resultatet i vår studie visar att alla de tillfrågade rektorerna organiserar olika. Rektorernas strävan efter ordning och förutsägbarhet för att få bästa möjliga skoldag, kan påverkas av det oförutsedda eller slumpmässiga. Skolverket (2018) skriver att avsikten med verksamheten och uppdraget skulle medföra en tydligare och ökad styrning genom kapitel 4 i läroplanen. Utefter denna beskrivning kan det tolkas att det nu finns ett större ansvar och större krav på personalen som arbetar i fritidsverksamheten. Riktlinjer kring barnantal i förhållande till bemanning, tid för personalen att ställa om inför fritidsverksamheten, tid för planering samt

samverkan saknas och skiljer sig åt på olika skolor. Blom (2022) skriver att rektorernas uppdrag är att ansvara för samverkan, samarbete och kompetensutveckling samt skapa förutsättningar för arbete och lärande. Informanterna beskriver samverkan där de bland annat lyfter att fritidslärarna har planeringstid för arbetsuppdrag tillhörande den obligatoriska skoldagen tillsammans med klasslärarna. Falkner och Ludvigsson (2012) vittnar om att en sådan organisering blir till förmån för skolan. Vi kan givetvis förstå, att det utifrån ett sådant upplägg kan bli till fördel för eleverna, eftersom de då kan få extra stöd och ledning av fritidslärare under den obligatoriska skoldagen. En annan fördel kan vara att lärare kan få avlastning i undervisningen. Vi kan också förstå det som en ekonomisk fördel för skolan, som använder sig av de resurser som finns. Men vår uppfattning är att fritidslärare får hantera krav och förändringar under skoldagen, vilket skulle kunna få konsekvenser för yrkesrollen. Om dessa krav bidrar till att fritidslärares tid och ork inte räcker till för fritidsverksamheten, kan utvecklingsarbete med att reflektera över det fritidsläraren gör och varför, bli lidande. En informant tolkar och praktiserar samverkan åt båda håll, där verksamheten ses som en enhet. Utbildningar, mål och struktur ordnas tillsammans för att bli en så bra verksamhet som möjligt. Fyra av fem informanter beskriver samverkan utifrån att fritidslärarna verkar i klass. Samtliga informanter beskriver att samverkan är gynnsamt för elevernas utbildning i både skola och fritidshem. Det som är intressant är att samverkan till större del tycks innebära att fritidslärare istället tjänstgör i skolverksamheten. I likhet med Forssten Seiser (2017) som skriver att olika grupper inom skolan kan komma i konflikt med varandra när olika ambitioner önskas uppfyllas, men att det är rektorns uppgift att skapa en samsyn och balans mellan verksamheterna.

Att lärare och fritidslärare har olika avtal anser informanterna vara begränsade gällande resursfördelning utav lärare. De uttrycker att det i sin tur bidrar till snedfördelning av arbetsuppgifter för de olika yrkeskategorierna. I likhet med Falkner och Ludvigssons (2016) som menar att det finns en obalans mellan olika kategorier av lärare. Fritidslärarnas kompetenser genom grundlärarutbildningen är en av de faktorer som informanterna beskriver skapar motivation och som bidrar till en balans i arbetet. Här vill vi lyfta det Forssten Seiser (2017) visar på, att både

rektorer och lärares utbildning är avgörande för att höja kvaliteten i den svenska skolan. Våra reflektioner är att informanterna tycks vara begränsade i sitt uppdrag om att skapa en balans för personalen på skolan. Falkner och Ludvigsson (2016) anser att det är flera yttre faktorer som styr skolan såsom styrdokument, förordningar och ekonomiska förutsättningar, vilket vi, utefter det empiriska resultatet, menar påverkar arbetet till en balans i verksamheterna.

Bristen på ändamålsenliga lokaler för fritidsverksamheten lyftes av samtliga informanter, då lärmiljön i realiteten inte är helt tillfredsställande på de olika skolorna. Falkner och Ludvigsson (2012) syftar på svårigheter genom stora elevgrupper och små lokaler som är dåligt anpassade för fritidsverksamheten. Våra reflektioner utifrån det empiriska materialet leder oss till vissa tvivel. Vem styr skolan, vem bestämmer och vilka gör vad? Vilka lagar och regler måste vi förhålla oss till och vem ska se till att de följs? Det är av betydelse för vår studie då det är ur detta perspektiv som komplexiteten gör sig påmind. Våra reflektioner ur informanternas beskrivningar landar i hur kvalitet säkerställs eller går förlorade i ett system där elever, personal och rektorer är beroende av hur konstruktionen i hela skolverksamheten är uppbyggd. Analysen inträder i en fas där pendeln börjar svänga mellan kontroll och icke-kontroll, vilket är ett av många kännetecken för organiserad komplexitet. Oavsett om rektorers önskan och vilja är att organisera verksamheten så att elever ges förutsättningar att nå målen och ha en framtid där de som vuxna kan verka i samhället, tycks deras förhoppningar omintetgöras. I de bästa av världar skulle fritidsverksamheten ha de resurser som krävs för elevernas utveckling, men informanterna anser att de inte har dessa förutsättningar och att de har svårt att organisera på något annat sätt. Hade fritidslärares yrkeskompetens kunnat användas på ett bättre sätt och på så sätt stärka yrkesrollen om rektorerna hade haft andra förutsättningar för att organisera? Många arbetsuppgifter tillfaller rektorn och därav många administrativa uppgifter, vilket kan skapa problem. Problemet ligger i att rektorn får mindre tid till att leda personalen framåt och ägna sig åt den pedagogiska verksamheten. Istället tvingas de lägga mer tid på att sköta administrativa uppgifter såsom resursfördelning. Forssten Seiser (2017) styrker detta resonemang genom att belysa det komplexa förhållandet mellan administrativa och pedagogiska uppgifter som rektorer har. Skolan förefaller inte

fungera som en traditionell organisation där alla jobbar mot samma mål. Utan det är här flera olika viljor och yrkesgrupper som ska samarbeta, då lärare inte känner att de är i behov av att bli styrda. Fritidslärarna står också med extra utmaningar med lokaler som inte är ändamålsenliga, stor arbetsbörda, bemanning mellan 06:00 till 18:00 och en dålig förståelse från lärarna. Fördelningen av de ekonomiska resurserna ansågs av informanterna utgöra förutsättningarna för hur fritidsverksamheten organiseras. Brüde Sundin (2007) beskriver att resursfördelning och kostnadsansvar har flyttats ner i organisationen till att bli rektorernas ansvar, där ledarskapet till stor del består av att behov och önsksningar ska gå samman med utgifter och inkomster.

7.1 Metoddiskussion

I vår studie har vi reflekterat över styrkor och svagheter. Valet av att intervjua rektorer och inte lärare i fritidshem har varit till fördel för vår studie. Rektorerna har bidragit till en god insikt om organiseringen i en komplex verksamhet. En svaghet som vi uppmärksammat är att i missivbrevet skrevs inte att författarna gick en erfarenhetsbaserad utbildning. Detta hade kunnat öka intresset för flera rektorer att vilja delta i studien. Det blev vi varse, då vi presenterade oss som erfarenhetsbaserade i intervjuerna, vilket rektorerna uttryckte var värdefullt. Vi har också beaktat att tillförlitligheten i kvalitativ forskning inte är garanterad. I åtanke bör finnas att olika forskare kan komma fram till olika bedömningar och tolkningar av de svar som ska analyseras, då inget är förutsättningslöst. Den information som framkommer skulle dock kunna överföras till andra fall av liknande studier (Denscombe, 2018).

7.2 Förslag på vidare forskning

Vår studie har handlat om hur rektorer beskriver att de organiserar fritidslärarnas arbetsuppgifter över hela dagen. Fem informanter ifrån fem olika skolor har delgivit sina beskrivningar om att förutsättningarna för organiseringen skiljer sig åt. Utifrån beskrivningarna är det oklart kring vilka arbetsuppgifter som ska tillfogas en fritidslärare. Vi tänker därför att det skulle vara intressant att utveckla detta vidare med ett förslag på en fördjupande forskning, att få reda på om

fritidslärares yrkeskompetens hade kunnat användas på ett bättre sätt. Hade yrkesrollen stärkts om rektorerna hade haft andra förutsättningar för att organisera? Vidare hade det varit intressant med vidare forskning om fritidslärarna gynnas av en gemensam beskrivning av arbetsuppgifterna.

Referenser

Abrahamsson, B. & Andersen, J.A. (2005). *Organisation: att beskriva och förstå organisationer*. (4.,utök. och [rev.] uppl.) Malmö: Liber.

Ackesjö, H., Nordänger, U.K. & Lindqvist, P. (2016). "Att jag kallar mig själv för lärare i fritidshem uppfattar jag skapar en viss provokation" [Elektronisk resurs] Om de nya grundlärarna med inriktning mot arbete i fritidshem. *Educare-Vetenskapliga skrifter*. (86-109). Hämtad från <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:lnu:diva-51749>

Augustinsson, S. (2006). *Om organiserad komplexitet: integration av organisering, lärande och kunnande*. [Elektronisk resurs] Diss. Luleå : Luleå tekniska universitet, 2006. Luleå. <https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65386b/1553956738462/pdf597.pdf>

Blom, T. (2022). *Tid för tillit [Elektronisk resurs] Kritiska ögonblick i rektorers vardagsarbete*. Diss. Karlstad : Karlstads universitet, 2022. Karlstad. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1653929/FULLTEXT01.pdf>

Brüde Sundin, J. (2007). *En riktig rektor: om ledarskap, genus och skolkulturer*. Diss. Linköping : Linköpings universitet, 2007. Linköping. <https://www.-portal.org/smash/get/diva2:18015/FULLTEXT01.pdf>

Christoffersen, L. & Johannessen, A. (2015). *Forskningsmetoder för lärarstudenter*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Denscombe, M. (2018). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. (Fjärde upplagan). Lund: Studentlitteratur.

Eilard, H. (2022). *Styrning av skolan genom statliga sanktioner [Elektronisk resurs] Verkningar för rektorn av den skärpta tillsynen*. Diss. Karlstad : Karlstads universitet, 2022. Karlstad. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1645056/FULLTEXT01.pdf>

Falkner, C. & Ludvigsson, A. (2012). *God kvalitet i fritidshem [Elektronisk resurs] : Grund för elevers lärande, utveckling och hälsa /*. Malmö: Malmö stad. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:551434/FULLTEXT01.pdf>

Falkner, C. & Ludvigsson, A. (2016). *Fritidshem och fritidspedagogik [Elektronisk resurs] en forskningsöversikt*. Lund: Kommunförbundet Skåne. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1033918/FULLTEXT01.pdf>

Forssten Seiser, A. (2017). *Stärkt pedagogiskt ledarskap [Elektronisk resurs] Rektorer granskar sin egen praktik*. Diss. Karlstad : Karlstads universitet, 2017. Karlstad. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1145701/FULLTEXT01.pdf>

Klingberg, G. & Hallberg, U. (red.) (2021). *Kvalitativa metoder helt enkelt!*. (Upplaga 1). Lund: Studentlitteratur.

Larsen, A.K. (2018). *Metod helt enkelt: en introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. (Andra upplagan). Malmö: Gleerups.

Perselli, A.-K., & Hörnell, A. (2019). Fritidspedagogers förståelse av det kompletterande uppdraget. *Barn*, 37(1), 63–79.
<https://doi.org/10.5324/barn.v37i1.3007>

Pihlgren, A.S. (red.) (2011). *Fritidshemmet: fritidslärares uppdrag på fritidshemmet och i skolan*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Pihlgren, A.S. (red.) (2013). *Fritidshemmets didaktik*. Lund: Studentlitteratur.

SFS 2010:800. *Skollag*.

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800

Skolverket (2016). *Fritidshemmet: ett kommentarmaterial till läroplanens fjärde del*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2018). *Nya läroplansdelar för fritidshemmet och förskoleklassen. [Elektronisk resurs] : en utvärdering av Skolverkets insatser samt implementeringen av läroplansdelen för fritidshemmet*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (22 september, 2020). *Att organisera skolor utifrån kärnuppdraget*.

<https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/artiklar-om-forskning/att-organisera-skolor-utifran-karnuppdraget>

Skolverket (2022). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011: reviderad 2019*. (Sjätte upplagan). [Stockholm]: Skolverket.

Bilaga 1

Intervjuguide

1. Vilken bakgrund har du i din profession?

- 2a. Vilka olika uppdrag/ arbetsuppgifter har lärare i fritidshem under arbetsdagen?

- 2b. (Om de har olika uppdrag) Vad beror det på att de har olika uppdrag? Att arbetsfördelningen ser ut som den gör.

3. Vad ser du för fördelar med den uppdragsfördelningen?

4. Vad ser du för nackdelar med den uppdragsfördelningen?

5. Vad tror du skapar motivation / engagemang för en lärare i fritidshem?

6. Om du fick göra annorlunda, hur skulle du då önska att det var, oberoende av kostnad eller tid?

7. Vilka hinder eller begränsningar finns det för dig när du organiserar?

8. Är det något du vill tillägga?

Bilaga 2

Missivbrev

Till dig som är rektor och ansvarig för fritidsverksamheten. Förfrågan om deltagande i intervjustudie

Vi heter Ann-Charlotte Johansson och Jennie Kihlberg och läser på Kristianstad högskola till Grundlärare med inriktning mot arbete i fritidshem. Vi gör just nu vårt examensarbete, en studie som syftar till att skapa en förståelse kring det organisatoriska utifrån rektorns perspektiv, då vi upplever att detta saknas. Din röst blir därför viktig tillsammans med alla andras. För lärare i fritidshem kan det också ge en förståelse, vara givande och lärorikt från rektors perspektiv.

Om du är ansvarig rektor över lärare i fritidshem på er skola och vill svara på våra frågor, så är vi tacksamma om du kontaktar någon av oss via e-post.

Det är helt frivilligt att medverka i studien och du kan när som helst avbryta din medverkan. Intervjun kommer att spelas in för att kunna återges på ett korrekt sätt. Intervjun genomförs på din arbetsplats alternativt online under vecka 41–42 eller efter överenskommelse. Intervjun beräknas ta ca 30–40 minuter.

Materialet från intervjun kommer att hanteras och behandlas konfidentiellt. Det kommer att förvaras så att ingen obehörig kommer att kunna ta del av det. Inga enskilda personer eller skolor kommer att kunna identifieras i examensarbetet. Studien kommer att finnas tillgänglig efter godkännande på DIVAportalen.

Har du några frågor så hör gärna av dig.

Vänligen / Ann-Charlotte och Jennie

Hässleholm 2022-09-28

Studerande:

Johansson

Email: ann-charlotte.johansson0625@stud.hkr.se

Handledare: Ann-Charlotte

Patrik Ehrlow

patrik.ehrlow@hkr.se

Jennie Kihlberg

Email: jennie.kihlberg0015@stud.hkr.se

Bilaga 3

Samtyckesblankett

Skriftligt samt informerat samtycke till medverkan i intervjustudie med syftet att skapa en förståelse kring det organisatoriska utifrån rektorns perspektiv:

Härmed samtycker jag till att jag har blivit informerad om studiens syfte och om hur tillvägagångssättet vid datainsamling kommer att behandlas och bearbetas. Jag har fått information om att mitt deltagande i studien är frivilligt och att jag kan avbryta min medverkan när som helst under studiens gång. Jag har fått information om att mina personuppgifter kommer att hanteras konfidentiellt samt avidentifieras.

Härmed samtycker jag till att medverka i denna intervjustudie.

Ort/Datum

Namnunderskrift

Namnförtydligande
